

Inheemse bomen en struiken in

Bert Maes

In Nederland en Vlaanderen komen ruim honderd inheemse, autochtone soorten bomen en struiken voor, waaronder drieëndertig boomsoorten. In de bekende flora's en dendrologische naslagwerken worden ze, curieus genoeg, stiefmoederlijk behandeld. Na vijftien jaar speurwerk is die leemte nu opgevuld met het verschijnen van een uitvoerig naslagwerk over de inheemse houtige gewassen (zie ook blz. 19).

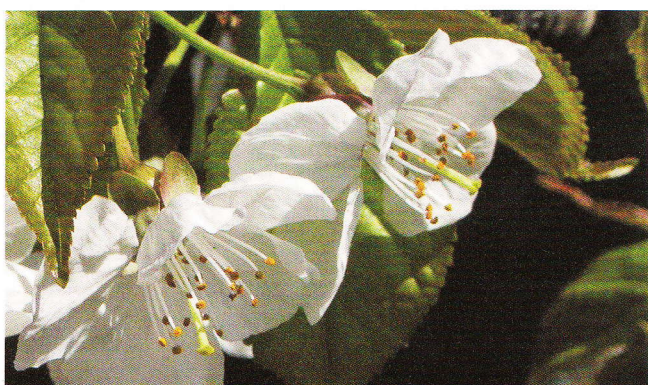
Tot nu toe zijn meer dan 9000 oude groeiplaatsen beschreven. Dit jaar zal Vlaanderen gebiedsdekkend in kaart zijn gebracht. Nederland is voor ongeveer de helft gereed.

De resultaten van het onderzoek zijn spannend maar ook zorgwekkend. Gebleken is dat nog slechts minder dan 5 procent van onze begroeiing uit oorspronkelijke bomen en struiken bestaat. Meer dan helft van de soorten is bovendien zeldzaam en bedreigd in hun voortbestaan! Grove den, koraalmeidoorn, stijlroos en schijnkraagroos zijn in Nederland als autochtone soort uitgestorven. In Vlaanderen behoren taxus, schijnkraagroos en stekelige muizendoorn tot de verdwenen soorten. Van veel soorten bestaan nog maar hier en daar kleine autochtone populaties zoals van de taxus, fladderiep, ruwe iep, winterlinde, zomerlinde, Spaanse aak, grootvruchtige meidoorn en tweestijlige meidoorn. Algemene soorten als beuk en gewone esdoorn bleken nog slechts sporadisch voor te komen als autochtone bomen en vooral te bestaan uit import.

Een prettige bijkomstigheid van het intensieve onderzoek was dat ook onbekende groeiplaatsen van dergelijke zeldzaamheden aan het licht kwamen. Er werden zelfs nieuwe onbekende soorten ontdekt zoals de stijlroos, wigbladige roos, schijnhondsroos, schijnegelantier, schijnkoraalmeidoorn en bosaalbes.

Oorspronkelijk inheems?

Wat zijn eigenlijk nog oorspronkelijke bomen en struiken in de Lage Landen? Waar vinden we nog bomen die sinds de laatste ijstijd hier van nature zijn gekomen? Met behulp van een veldmethode worden pogingen gedaan om de nazaten van onze eerste immigranten op te sporen (zie verder op). Vanaf het moment dat de eerste landbouwers, circa 7000 jaar geleden, op de lössgronden in Nederlands en Vlaams Limburg arriveerden werden onze bomen en bossen door mensen beïnvloed. Vanaf de 15e eeuw neemt die invloed sterker toe door handel, kweek en aanplant. Vooral het

Van boven naar beneden:

- Bloemen van de koraalmeidoorn; uitgestorven in de Lage Landen
- Bladeren en vrouwelijke katjes van de laurierwilg
- Vruchten van de taxus
- Bloem van de wilde zoete kers

Nederland en Vlaanderen

bosarme westen heeft een rijke geschiedenis van boomkwekers en boomkweekkunst. De verarming van de laatste restanten aan oorspronkelijke begroeiing komt vooral door de heideontginningen, de rationele bosbouw na 1850 en de ruilverkavelingen in de 20e eeuw.

Bij het opsporen van oorspronkelijk inheemse bomen en struiken wordt gebruik gemaakt van oude stafkaarten en kenmerken in het veld. Een eerste zeef is de topografische kaart uit circa 1840. Bossen en houtwallen die op deze kaart staan en ook nog op de kaarten van nu, geven een kans op autochtone houtige gewassen. Belangrijk is of er op die plaatsen sporen zijn terug te vinden van oude bosbouwtechnieken. We moeten daarbij vooral denken aan het eeuwenoude hakhoutbeheer en de spaartelgen. Door dit historische bosbeheer konden bomen eeuwenlang overleven en genenmateriaal overleveren. Sedert 1890 is het hakhoutbeheer nagenoeg gestopt en zien we op veel plaatsen de stammen weer naar de hemel groeien. Nooit vielen de boomkringen van eiken op de Veluwe, de Loonse en Drunense Duinen, op de Utrechts Heuvelrug en de Meinweg bij Roermond zo in het oog als juist nu. Een groot aantal van deze bomen verdient een plaats op de lijst van monumentale bomen. Behalve de hakhoutrelictten zijn er ook soorten die niet of nauwelijks gekweekt worden en om die reden als autochtoon bestempeld kunnen worden. Dus als je er een exemplaar van vindt, moet dat wel autochtoon zijn. We denken dan aan wilde appel, wilde peer, rood peperboompje, grootvruchtige meidoorn, tweestijlige meidoorn, kraagroos en wegedoorn. In Nederland worden autochtone bomen en struiken sedert zo'n 15 jaar geïnventariseerd. Inmiddels is ongeveer de helft in kaart gebracht. Vlaanderen zal einde van dit jaar volledig in beeld zijn gebracht.

Behoud en goed beheer aanbevolen

Alleen al vanwege de zeldzaamheid en kwetsbaarheid van de laatste restanten van onze autochtone bomen en struiken is behoud ervan geboden. Bovendien zijn ze voor de biodiversiteit en het genenbehoud van onschatbare waarde.

Oude boskernen hebben sowieso iets speciaals. Door de ouderdom en de vaak grillige structuren hebben ze ook een grote belevingswaarde. Ook daarom moeten we ze voor de toekomst bewaren.

Opmerkelijke vondsten

Met gereedkomen van 'Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen' beschikken we over een standaardboek, waarmee alle inheemse boom- en struiksoorten

op naam kunnen worden gebracht. Verspreidingskaartjes geven verduidelijking van de groeiplaatsen van de soorten. Van alle soorten is een hoofdstuk opgenomen over de geschiedenis en de archeologie. Daar staan soms opmerkelijke feiten in, bijvoorbeeld de vondst van een pitje van de wilde peer uit de Nieuwe Steentijd (circa 5000 jaar geleden) in de buurt van Leiden. Dit pitje bewijst dat die soort daar ook echt gegroeid heeft. De kans op aanvoer van ver weg is, gezien de opgravingsomstandigheden, nagenoeg uitgesloten. Of een lindehouten kano uit de Midden-Steentijd (8000 jaar geleden), opgegraven bij de aanleg van de Betuweroute en een visfuij van het hout van de rode kornoelje. Zij geven interessante informatie over het natuurlijk voorkomen in het verleden. Als er al sprake is van aanvoer van elders, zal het hout niet van heel ver gekomen zijn.

Bert Maes is redacteur van 'Inheemse bomen en struiken in Nederland en Vlaanderen' en heeft een ecologisch adviesbureau in Utrecht.

Het boek is geschreven door 7 auteurs uit Nederland en Vlaanderen.

Lezers van Bomennieuws kunnen gebruikmaken van een aantrekkelijke korting. Zie de advertentie op bladzijde 19.

Van boven naar beneden:

- Oude hakhoutstoof van zomereik in de Drunense Duinen
- Kraakwilg bij Epe (Ijssealdal)

Foto's op deze bladzijden zijn van Bert Maes, met uitzondering van de laurierwilg. Deze is gemaakt door Emma van den Dool.